

Hadis Dindir-8

Nureddin Yıldız'ın "Hadislerle Diriliş" (133.) dersidir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. صَلَّى اللَّهُ وَسَلَّمَ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ.

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd, Efendimiz Muhammed aleyhisselama, ailesine, ashabına salat ve selam olsun.

Resûlullah aleyhisselamın Kur'an'ı getirdiği gibi hadisleri de olmasından yola çıkarak Kur'an dindir dediğimiz kadar hadisin de din olduğuna iman ediyoruz. Aksi takdirde Efendimiz aleyhisselamın hadislerinin dikkate alınmadığı bir boşluk ortamı doğar, filozoflardan sosyologlara ve hukukçulara kadar çeşitli meslek sahiplerinin boşluklarına müdahale edeceği bir din ortaya çıkar ki buna İslam denemez.

Hadis-i şerifler karşısında laubalilik, saygısızlık ve cüret Resûlullah'a ve ardından Allah'a karşı durmak anlamına gelir. Bir iman meselesi olan bu duruma cevap verme ihtiyacı hissetmiyoruz ancak bahis mevzuu etmemiz gereken, kendi bilgimizi takviye etme ihtiyacımızdır. Biz sağlam inanmaya çalışırız, gerisinde herkesi Allah ile baş başa bırakırız. Nihayetinde Ebu Leheb, Peygamberimiz aleyhisselamın yüzüne onun peygamberliğini tanımadığını söylediğinde de dünya yerinden oynamamıştır. İman eden etmiş, etmeyen etmemiş ve herkes de ektiğini biçmiştir.

Konuya vâkıf olabilmek için Resûlullah'ın hadislerinin müminler olarak bizi bağlayıcılığını izah etmeli ve örneklendirmeliyiz.

Efendimiz aleyhisselamın yirmi üç sene süren nübüvvet sürecini biliyoruz. Onun etrafındaki ashab-ı kiram, konuştuklarını hatıralarına kazınmışlardı ve birkaç istisna haricinde yaşananları kalemle not almak gibi bir numune yaşanmadı. Yaşananlar ashab-ı kiramın hafızalarında yer etmişti. Özellikle aralarından zeki olanları ve geniş kültürlüler bu konuda daha hızlı davranmışlardı.

Ancak bütün sahabiler, daha sonraları "Resûlullah aleyhisselamdan şunu duymuştum" diye ders vermemek konusunda ortak paydada buluşmaktadır. Kimi gelip üç gün Müslümanlık öğretiminde bulunmuş ve bir görevlendirmeye Medine'den uzaklaşmıştı veya herkesin ezber kuvveti aynı değildi. Hepsi kendilerini Müslüman ve Müslümanlığı yaymaya çalışan kimseler olarak görmüşlerdi ama hepsi hocalık edecek nitelikte değildi. Nasıl ki şimdiki toplumumuzda da sözgelimi imam-hatip lisesinde bin talebe öğrenim görüyor ama neticede aralarından ancak beş-on kişisi hoca veya yazar olarak topluma katılıyorsa o zamanlar için de buna benzer bir durum söz konusudur. Her sahabi, sahabidir ve Allah'ın razı olduğu kullardandır fakat her biri âlim değildir. İbni Hazm el-Endülüsî, ashab-ı kiramdan hadis rivayet etmiş olanları yani âlim kimseleri hicretin beşinci asrında bir araya getirdiği eserinde toplam dokuz yüz doksan sahabinin adını zikretmiştir. Yüz yirmi bin sahabi arasından toplam sayı bu kadardır ve hakkındaki bilgilerde tereddüt bulunanlarla birlikte nihayetinde bin elli sınırına ancak ulaşılabilir.

"Benden bir ayet bile olsa insanlara ulaştırın" talimatı açık seçik ortada olmasına rağmen Peygamber aleyhisselamın bu emrinin ashab-ı kiram tarafından uygulanışı, Peygamber adına konuşma nasibinin ancak aralarından yüzde birine nasip olması şeklinde gerçekleşmiştir. Aslında diğer bakımdan başka bir gerçeğin de ispatıdır: Ashab-ı kiram, her ağızlarına geldiği gibi ve buldukları bütün ortamlarda adeta yatmadan önce hikâye anlatır edasıyla Peygamber aleyhisselamın hatıralarından bahsetmiyorlardı. Bu aktarım bir uzmanlıktı ve nitekim söz konusu yaklaşık bin sahabinin sekiz yüzünün birer hadis rivayet etmiş kimseler olduğunu eklememiz lazımdır. Bugün elimizdeki binlerce hadisten müteşekkil devasa külliyat, sonuçta yüzlerce sahabinin söz konusu olduğu kaynak kişi grubu tarafından meydana getirilmiş değildir. Hadislerin külliyetli miktarda kısmı Ebu Hureyre, Aişe, Ebu Said el-Hudrî, Abdullah ibni Amr gibi genç sahabiler tarafından rivayet edilmiştir.

Konunun şu kısmında altını çizmemiz gereken en önemli husus, ashab-ı kiramın hadisleri bir tür kültür yayıcılığı pozisyonunda yaymamış olduklarıdır. Hadislerin taşınması uzmanlık alanını doldurma şeklinde tahakkuk etmiştir. Bu yapılırken de Allah'ın onları seçtiğinin farkındaydılar. Ebu Hureyre'nin Peygamber aleyhisselam ile birlikte geçirdiği zaman dilimi iki buçuk sene civarındadır. Naklettiği hadis sayısı ise beş binden fazladır. İlk etapta zihne iki buçuk sene gibi az zamanda bu kadar yüksek miktarda hadisin nasıl rivayet edilebileceği ve üstelik kişinin de henüz dini yeni öğrenme seviyesinde olduğu gibi bir düşünce gelebilir.

Zaten kâfir araştırmacıların direkt söyledikleri budur. Onların harkına su taşıyanların da tekrar ettikleri bir bilgidir bu.

Fakat bir noktayı atlıyorlar.

Ebu Hureyre radiyallahu anh, rivayet ettiği hadislerin bütünü, diğer sahabiler için de söz konusu olabileceği üzere, bizzat Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden duymuş değildir. Lâkin ashab-ı kiramın biri, hepsi statüsündedir. Efendimiz aleyhisselamın vefatından sonra da Ebu Hureyre hadis öğrenmeye devam etmiştir. Aışe anamızdan hadis toplaması bu zamanlara tekabül eder. Dolayısıyla Ebu Hureyre, biz *uzman hadisçidir*. Doktorun bildiği tüm tıbbî malumatı tıp fakültesinde öğrendiğini söylemek yanlıştır, zira doktorlar tıp fakültesinde öğrendikleri kadar kıymetli bilgileri sonraları muayene ve ameliyat esnalarında öğrenirler. Fakültede aldıkları temeldir.

Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği çoğu hadis-i şerifin başka sahabilerden duyulmuş olması sakıncalı bir durum değildir. Ebu Hureyre mutemet isimlerden bilgi toplamıştır ve bunlar kefilî Allah olmuş kimselerdir. Yalan konuşmayacakları ve ciddiyetlerini koruyarak, ahirette hesabını verebilecekleri kelimeleri ağızlarından çıkaracaklarına Allah Teâlâ kefil olmuştur. Onların bu dinî hamiyetlerini bizim gibi doktora tezini bitirebilmek ya da 'ilmî' payelere erişebilmek için gösterilmiş gayretler türünden değerlendirmemek lazımdır. Allah onlardan razı olsun.

Ortadoğu'dan Hazar denizi kıyılarına ve Afrika'nın kuzeyinden Türkiye'de Antep havalisine kadar dolaşan ashab-ı kiram, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden gördüklerini ve duyduklarını anlatmışlardır. Onları görenlere "Resûlullah'ı gören kimseyi gören" manasında *tâbiî* dendi. Bu kimselerle birlikte şekillenen külliyyat, ashab-ı kiramın naklettiği hadislerin kaynağını oluşturmaktaydı. Bugün elimizdeki yaklaşık on bin hadisin tamamının aktarıcısı sahabiler ve onların talebeleri olan tâbiîndir

Bugün duyduğumuz 'Resûlullah dedi ki' şeklinde başlayan bir haberi ciddi itimatla karşılamamız, öncelikle sahabe-i kirama halkanın ilk düğmesi olmalarından ileri gelen bir güven duymamızdan kaynaklanmaktadır. Onların yokluğu farz edilerek bir İslam düşünülemez, günümüze gelişi izah edilemez. Ashab-ı kiramdan Resûlullah'a dair aktarılan bilgilerde de sorunumuz yoktur. Çünkü sahabeyi tartışmıyoruz ama onların ötesinde her kim varsa bütün iç röntgenlerine varıncaya kadar karakter bilgilerini bilmemiz lazımdır. Âlimler onlara dair her şeyi öğrendikten ve güven duymaya ikna olduktan sonradır ki 'Resûlullah dedi ki' minvalinde bilgileri nakletmelerine itimat etmişlerdir. Elimizdeki muteber hadis kitaplarımızda yer alan hadis-i şerifler aktarım yolları itibariyle röntgene konmuş ve laboratuvarda incelenerek onaylanmış türden bilgilerdir. Yoksa hiçbir hadis bilgisi, bir sahabinin günün birinde yaşadığı sıradan maceraların gelişigüzel nakledilmesinden ibaret değildir. Başka ifadeyle -miş'lı anlatımlar söz konusu değildir; belgelenme şarttır.

Dinimizin kaynaklarından hadislerin günümüze gelmeleri böyle bir inceleme ve eleme sürecinin ardından olabilmıştır. Bu onaylamayı da sözgelimi Medine'de yaşayan Ahmed bin Hanbel adlı büyük bir âlim gerçekleştirmiş değildir. Onun gibi Bağdat, Şam, Kahire, Horasan, Basra, Kufe ve Sana'da binlerce âlim hayatlarını sarf ederek göz nuru dökmüş ve hadislerin geliş yollarını, aktarıcılarını ve şartlarını incelemişlerdir. 'Sahih' hadis olabilmek böyle bir emekle tahakkuk edebilmiştir. Tersî olan 'zayıf' nitelemesi ise hadis için Resûlullah'a ulaşan yolunda sorun bulunduğu manasına gelir.

Sahabilerden sonraki nesilde rivayet zincirine dâhil olan kimselerin Müslümanlığının ne durumda olduğu, zekâsının vaziyeti ve unutkanlık-hafıza derecesi, bilgileri birbirine karıştırmama sorunu, dilbilgisi ve verdiği bilginin doğruluk düzeyinin incelenmesi gibi çok açıdan uygulanmış testleri geçmeleri gerekiyordu -ki rivayet ettikleri hadisin güvenilir olduğu kabul edilsin. Hatta duyduğu hadisi ilk işittiği sıralar kaç yaşında olduğu da kayda değer bir kriter olarak önemsenmiş ve gençken duyulan hadisin daha sağlam hafızaya sahip olunması bakımından önemli görülmesine hassasiyet gösterilmiştir.

'Hadisin din olduğu' ifadesini dillendirirken bu yapıya ve hassas ayrıntılarına güvenerek bunu söyleyebiliyoruz.

İki hadis üzerinden bunu örneklendirmeye gayret edelim: Buharî'nin 1 numaralı hadisi ile İbni Mace'nin 141 numaralı hadisleri. Neden biri güvenilirlik konusunda 'Buharî' olmuş da diğeri 'İbni Mace' olmakla kalmış, menkıbevi türden bilgileri anlatırken niye Buharî adı az geçmektedir de sözgelimi Taberanî adına daha sık rastlanmaktadır; bu örnekler üzerinden anlaşılabilir. (Taberanî markete gidip gördüğü kutulardan alıveren biri gibi hadis toplamış ama Buharî marketten değil daha büyük piyasalara giderek seçmiş, kaliteyi önemsemiştir.)

Rivayet ve *dirayet* olarak ikiye ayrılan hadis ilmi, ilki hadisleri toplama ve ikincisi ise toplanan hadisleri laboratuvara alma kısmını temsil etmek üzere iki boyutla teşekkül etmiştir. Ebu Hureyre ve Hasan Basrî gibi isimlerin yaptığı rivayettir. Bunlar bildiklerini aktarırlar. İbni Salah, Irakî, Zehebî, Mizzî gibi dirayet kısmının öne çıkan isimleri ise aktarılan hadisleri inceler, bunların geliş yollarındaki sağlamlığı mercek altına alırlar. Hadisleri duyan ve aktaran kimseler zincirinde yedi binden fazla isim söz konusudur. Zincir, sahabe-i kiramdan birinden sonra toplam beş isim olur, nadiren altıya çıkabilir ama üç isimle zinciri tamamlayan da vardır. Toplamda en fazla altı-yedi isimle peygambere ulaşılmış olur.

Hadis âlimleri Hasan Basrî, Süfyan, Ameş, Buharî gibi isimleri severler çünkü söz konusu inceleme sonuçlarının sağlam çıkmasından ötürü muteber kabul edilmektedirler. Bu isimlerin eleği çok titiz olmaktan ziyade kendileri de eleğe tâbi tutulduklarında sıhhatli sonuçlara ulaşılmıştır. Buharî'de bir hadis okumamızın geldiği anlam budur.

Abdulfettah Ebu Gudde hocam İstanbul'a geldiği sıralar kendisini bir medrese ziyaretine götürmemi istemişti. Birlikte Fatih'teki bir medreseyi ziyarete gittik. Hocam talebelere ne okuduklarını sordu ve cevapları dinledi. Sonra müfredatlarında hiç hadis dersi olmadığına dikkat ettiğini söyledi. Kütüphanelerinden bir Buharî nüshası getirdiler ve oradaki hoca efendi, "dua edin de dersini okumaya başlayalım" dedi. O zaman Abdulfettah Ebu Gudde, bunun duasının şöyle olacağını söyledi: "Ben size birinci hadis-i şerifini ders olarak okuyayım, siz bu vesileyle başlayın. Bitirdiğinizde de beni duaya çağırırsınız, size icazet veririm."

İlk hadisi beraber okudular ve bundan sonra hocamın Türkiye'ye gelmesi bir daha nasip olmadı ve vefat etti. Kendisi Buharî'nin öyle bereketli bir eser olduğunu ki ilk hadisi okunduktan sonra okumayı tamamlamanın hemen ardından gelecek kadar çabuk olabileceğini söylediler. Biz de bu hatırayı yâd ederek şimdi 1 numaralı ilk hadisi okuyalım:

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى

"Ameller niyetlere göredir ve herkese niyetinin karşılığı vardır."

Şimdi bu hadisi rivayet zinciriyle birlikte görelim:

Buharî bu hadis-i şerifi **Abdullah ibnü'z-Zübeyr el-Humeydî** adlı hocasından duymuş. Humeyd, **Süfyan**'dan duymuş. Süfyan, **Yahya ibni Said el-Ensarî** isimli şahıstan duymuş. O da **Muhammed ibni İbrahim et-Teymî**'den duymuş. O ise **Alkame ibni Vakkas el-Leysi**'den duymuş. Onun duyduğu kişi ise **Ömer ibni Hattab** radiyallahu anhtır.

Ömer radiyallahu anh şöyle demiştir:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: *Ameller niyetlere göredir ve herkese niyetinin karşılığı vardır.*"

*

Bugün bizler bu hadisi duyduğumuzda, iman edişimizin temellendirileceği somut sebep, Ömer gibi bir adamın bu hadisi naklediyor oluşudur. O zaten tartışma konusu değildir,

sahabi olduğundan. Talebesi Alkame ise laboratuvarımıza girecek ve kimliğiyle ilgili tahlil sonuçları elimize geçecektir. Ondan aktaran hocalar-talebeler de aynı işleme tâbi tutulacaklardır. Buharî'ye kadar gelen halkanın sonuncu ismi Humeydî de incelenecek ve sonunda Buharî'ye ulaşan halkanın güçlü veya zayıf olduğuna hükmedilecektir. Hadis âlimlerimizin bütün hadislerin rivayet zincirlerine uyguladıkları sağlamlık testi bu şekildedir.

Cerh ve tadil olarak adlandırılan ilim dalları bu konularda, rivayet halkalarında adı geçen kimseleri eleştiri, puanlama ve notlandırma prensiplerini ele alır. (Fakat tekraren ifade etmeliyiz ki sahabe-i kiram bu ilmin inceleme kapsamına girmez.) Ravilerin kendilerini ve birbirleriyle olan ilişkilerini, ilişki biçimlerini, rivayetlerini nereden yaptıklarını mercek altına alır.

Ed-Duafâ adlı eser hicretin 322. senesinde Ebu Cafer el-Ukayrî tarafından kaleme alınmıştır, Resûlullah'ın vefatından üç yüz küsur sene sonra. Geçen bunca zamanın ardından onun gününe gelene kadar "Resûlullah dedi ki" diye söze başlayıp hocalık eden kimseler arasında, o hocalığı hak etmeyenleri eserinde bir araya getirmiştir. Zayıf hocaları yani hadis ilminde sağlamlık bakımından puanı yüzde ellinin altına düşen isimleri bir araya getiren el-Ukayrî, böylece hakkında zayıflık notu bulunan isimleri toparlayarak bu konuda araştırmacılara kolaylık sağlamıştır.

Mizânü'l-İtidâl'de Zehebî ise hem zayıf hem yüksek puanlı bütün hocaları bir araya getirmiştir. Eserde mesela Buharî'nin hocası Humeydî hakkında bilgi bulabilmek mümkündür. Birçok isim hakkında kanaatler zikredilmiş, hadis ilminde güvenilirlikleri puanlanmıştır.

Aynı fonksiyonu gören bir başka eser de İbni Hacer'in *Lisânü'l-Mizân* adlı çalışmasıdır. Resûlullah'a isnat edilen ve hadis olduğu belirtilen sözlerin ravilerini incelemiş, haklarındaki bilgileri ve sağlamlık derecelerini bildirmiştir: Hocasından bilgi aktaran biri gerçekten hocasını görmüş mü, kaç yaşındayken görmüş, dikkatli dinlemiş mi, yorgun muymuş, yazısı iyi miymiş... Söz konusu kriterler bugünkü insan tecrübesi ve teknolojik gelişmişlik baz alındığında bile hâlâ erişilememiş seviyededir. Bugün kaç kişi hakkında ilkokuldaki yazısının çeşidi ve öğretmeninin onunla alakalı kanaatleri elimizde bulunacak şekilde titiz bilgi nakledilebilir? Üstelik yaşadığı günden yüzyıllar sonra şeceresi, karakteri, ilişkileri keşfediliyor.

Meseleyi ümmet-i Muhammed'in dünyası ve ahireti ile ilgili ve şeriatı ayakta tutmak konumunda görmüşlerdir.

Salihî isimli bir âlim, *Tabakâtu Ulemâi'l-Hadis* adlı eserinde hadis ilmiyle meşgul olmuş âlimlerin biyografilerini toparlamıştır. İyi bir âlim olup konuşması iyi olmayan, nahiv kurallarını uygulamayan ve dolayısıyla rivayet ettiği metinlere dikkat edilmesi gereken kimselere varıncaya kadar kişilerin özelliklerini ortaya koymuşlardır.

Daha birçok kitap bulunan ancak bizim burada yalnızca bazılarını zikrettiğimiz eserler arasında Zehebî'nin *Tezkiretü'l-Huffâz*'ı hassaten sayılmalıdır. İmam Buharî ayarında hadis hafızlarının bir araya getirildiği ve haklarındaki bahislerin anlatıldığı bir eserdir. *Tehzibü'l-Kemâl fi Esmâi'r-Ricâl* adlı eser h. 742'de vefat etmiş olan Cemaleddin Ebu'l-Haccac Yusuf el-Mizzî'nin (İbni Teymiye'nin talebesi, Zehebî ve İbni Kesir'in ise hocasıdır) Kütüb-i Sitte olarak anılan altı büyük hadis eserinin (Buharî, Müslim, Tirmizî, Ebu Davud, Nesaî, İbni Mace) toplam hadislerini yani otuz bin hadisi metnin ilk kelimesini esas alarak alfabetik dizmiştir. Toplamda yedi bin küsur ravi incelenmiş ve notları verilmiştir.

Bu metinde ele aldığımız (إِنَّمَا الْأَعْمَالُ) hadisini misal alalım yine. Başlangıcını esas alıp hadisi sıraladıktan sonra onun Buharî'de ve diğer eserlerde hangi sıralamayla geçtiğini söylemiştir. Bunu bir bilgisayarın bile ortaya koymasında hata olduğundan şüphe edilebilir belki ama el-Mizzî'nin eseri üzerinde asırlardır yürütülen çalışmalar hâlâ bir yanlısını meydana

çıkaramamıştır. Günümüzden sekiz yüz sene önce ya bilgisayarı vardı ya da Allah, kime neyi samimiyetle istiyorsa ihsan buyuracağı kuralını bu adamla bize göstermişti.

Ondan sonra talebelerinin ve talebesi olmayan nice âlimin tetkike tâbi tutup doğrusunu yanlışından ayırmak için bilgilerini elekten geçirdiği bu kıymetli eser, her tecrübeden sahibini yüz akıyla çıkarmıştır. Hayattayken kendisinin ders olarak da okuttuğu eser bütün hadis külliyyatının en kıymetli kitaplarından biridir.

Buharî'nin hocası Humeyd ibni Abdillâh ibni Zübeyr'i *Tehzibü'l-Kemâl fi Esmâi'r-Ricâl*'den bulabiliriz. Zehebî'nin *Mizânü'l-İtidâl*'inden de bulabiliriz. Ancak *ed-Duafâ*'da bulamayız çünkü Buharî'nin hocaları arasında bu eserin inceleme kapsamına girecek isim yoktur. Humeydî, *Tehzibü'l-Kemâl*'de 3270. isim (ravi) olarak geçmektedir: "Abdullah ibni Zübeyr ibni İsa ibni Abdillâh ibni Üsâme Ebu Bekir el-Humeydî el-Mekkî." Ardından talebelerinin listesi verilmektedir. Bu isimler arasından Süfyan ibni Uyeyne ile bulunduğu zikredilir ki bu buluşmanın gerçekleştiğini söylemek esasen kolaydır; fakat Mizzî denen bilgisayar hafızalı âlim devreye girer ve bu aşamada bazı notlar düşer: Buharî'de, Humeydî ile Süfyan'ın buluşmasından rivayet edilmiş hadis vardır. Müslim ve Tirmizî'nin, Nesaî'nin rivayet ettikleri hadis de vardır. Dolayısıyla Taberanî'de görülecek bir hadiste Süfyan ile Humeydî'nin buluşması ihtimali ortadan kalkar.

Ardından, kimin hadislerini aldıkları bilgisinden sonra Humeydî'den kimlerin hadis aldıkları bilgisi verilir: Buharî, Şirazî ve daha birçok isim. Bu isimler Humeydî'den ilim öğrendikten sonra hadisleri nerede yazmışlardır, bunun da bilgisi verilir. Ve ardından puanlama devresine geçilir: Ahmed bin Hanbel onunla ilgili, "Humeydî bize göre imamdır" (hadis ilminde bu tabir güvenilirlik ifade eder) demiştir. Ebu Hatim isimli dirayet âlimi, "Süfyan ibni Uyeyne'den hadis okuyanların en iyisi Humeydî'dir" demiş ve onun sika (yüzde yüz güvenilirlikte) olduğunu söylemiştir.

Süfyan ibni Uyeyne ibni İmran ile ilgili de hocaları ve talebelerini bildiren malumat verilmiştir. Hocalarının isimleri toplam altı sayfa sürmektedir. Ahmed bin Hanbel onun talebelerindedir ve ondan rivayetlerinin Müslim'de de geçtiğini kalitesinin alameti olarak zikretmektedir. Ebu Davud'da da hadislerinin bulunduğu altı çizilmektedir. Süfyan ile ilgili puanlamada "imamdır, sikadır, insanların en zekisidir" şeklinde faziletleri sayılmaktadır. Mizzî'nin eserinde 2412. ravi olarak yer almıştır.

Süfyan'ın hocası Yahya ibni Said, *Tehzibü'l-Kemâl*'de 6836. isim olarak geçer. Hocaları ve talebeleri uzun bir tanıtımın ardından verilir. Ahmed bin Hanbel onun için "insanların en güçlü zekâ sahibi", Ebu Hatim ise "sikadır" demiş, Nesaî de "sağlam ve güvenilir bir âlimdir" notunu düşmüştür.

Silsileyi Aişe radiyallahu anhaya kadar götürürken sırada Muhammed ibni İbrahim et-Teymî, *Tehzibü'l-Kemâl*'de 5023. ravi olarak bulunur. Hocaları arasında Üsâme bin Zeyd bin Harise sayılır. Hakkında "sikadır" denilmiştir. Hişam bin Abdilmelik devrinde vefat etmiştir. Rivayetlerinin gücüyle ilgili "çok rivayet eden ve çok güvenilir" notu vardır.

Sonra Alkame bin Vakkas gelir. Buharî'nin silsiledeki beşinci hocasıdır. Bilal bin Haris el-Müzenî'den hadis rivayet etmiştir. Abdullah ibni Ömer'den rivayet ettiği hadis sadece Buharî'de vardır. Ömer bin Hattab'dan rivayet ettiği hadisler vardır. Nesaî onunla ilgili "sika bir âlimdir" demiştir zira tâbiîn neslinden bile olsa kişi hakkında puanlama illa gerçekleştirilecektir.

Silsiledeki isimleri böylece saydıktan sonra, h. 256 senesinde vefat eden Buharî'nin rivayet ettiği bir hadis, artık önümüzde tertemiz ve tamamen sorunsuz hâlde durur. Üstüne bir de 'sahih' sıfatıyla huzura gelmektedir. Buharî'deki yedi binden fazla hadisin tamamının özelliği budur. Her hadiste (sahabiler hariç) ortalama dört isim sayıldığını farz edersek bütünü hakkında verilmiş not budur. Dolayısıyla bir mümin, eline Sahih-i Buharî'yi aldığı anda ona böyle bir güvenle yaklaşır.

*

273 yılında, Buharî'den yaklaşık yirmi sene sonra vefat eden İbni Mace de muhaddis ve âlim bir isimdir ancak Buharî kadar ince eleyip sık dokumadığı bilinmektedir. *Sünen* eseri incelendiğinde, mesela 141. hadisi ele alalım. “Allah, İbrahim’i dost edindiği gibi beni de dost edindi” buyurmaktadır bu hadis. Malum olduğu üzere hadis ilminin mütehasısı bu kimseler, hadisin doğruluğu/eğriliği gibi bir uğraş sahibi değillerdir; yoğunlaştıkları nokta bu hadisin Peygamber’e ulaştığı silsilenin niteliğidir.

Hadisi Peygamber aleyhisselamdan aktaran kişi Abdullah ibni Amr ibni As radiyallahu anhtır. Ondan Kesir ibni Murra, ondan ise Abdurrahman ibni Cübeyr ibni Nüfeyr, ondan ise Safvan ibni Amr almıştır. Daha sonra nakleden ise İsmail ibni Ayyaş, daha sonra nakledense Abdülvehhab ibni Dahhak olmuştur. Sahabi ile İbni Mace arasında beş isim vardır.

273 senesinde vefat eden İbni Mace’nin hocası Abdülvehhab ibni Dahhak’ı Mizzî’nin eserinden görelim: “İsmail ibni Ayyaş’ın talebesidir, ondan İbni Mace ve başka isimler hadis rivayet etmiştir. Ebu Davud onun hakkında hadis uydururken rastladığını söylemiştir.” Bilgiler devam ediyor: Nesaî, onun sika olmadığını söylemiş ve “metruk” olarak sıfatlandırmıştır: Yani hadisçiler arasında adı geçmez. Zehebî’nin eserindeyse Ebu Hatim’in, Abdülvehhab hakkında “yalancı” dediği geçer. Nesaî ve diğerleri de metruk olduğunu söyler. Darekutnî, rivayet ettiği hadislerin münker olduklarını yani eğri büğrü nakillerinin söz konusu olduğunu söyler. *Ed-Duafâ* ise Şam’da yaşadığı bilgisini verip hadisine itibar edilmediğini aktarır. Ve şunu da söyler: “Allah, İbrahim’i dost edindiği gibi beni de dost edindi” şeklinde rivayet ettiği hadisin güvenilir ravi tarafından rivayet edilen aslı yoktur: “Bu hadisi diğer rivayet edenler de Abdülvehhab gibi zayıf isimlerdir.”

Bu bilgiler bize İbni Mace’nin hocası Abdülvehhab ibni Dahhak’ın hadis ilminde güvenilir isim olmadığını söyler. Fakat onların vakfına bağlı olmadığını, derneğine üyeliği bulunmadığı için değil; Allah rızası uğrunda, Resûlullah’ın sözünü söyleyebilecek ciddiyette kimseler arayışında olmaları sebebiyle onun hakkında bunları söylemişlerdir.

Abdülvehhab ibni Dahhak’ın hocası İsmail ibni Ayyaş hakkındaki bilgiler de şöyledir: “Şam’daki hocalarından hadis rivayet ettiği zaman iyidir ama Şam dışına çıkmadığı için başkalarından duyduklarını rivayet ettiğinde zayıftır.” Hocalarıyla kontak sorunu olduğu söyleniyor.

İbni Mace’nin hocasında sorun bulunması zaten meseleyi büyük oranda bitirmişti ancak hocasının hocasında da güven problemi yaşanması, İbni Mace’nin rivayet ettiği hadislerin mutemetliğini zor durumda bırakmaktadır. Aynı durum sözgelimi Buharî’nin hocaların söz konusu olsa sonuç değişmeyecek, bu sefer aynı damgayı muhaddisler onun ismine vuracaklardı.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ. وَصَلَّى اللّٰهُ وَسَلَّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ اٰلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Âlemlerin Rabbi Allah’a hamd, Efendimiz Muhammed aleyhisselama, ailesine, ashabına salat ve selam olsun.